

MAJETKOVÉ POMERY STREDOVEKÝCH AUGUSTINIÁNSKYCH KLÁŠTOROV TZV. SPIŠSKÉHO DIŠTRIKTU

MIROSLAV HUŤKA

HUŤKA, Miroslav. Property conditions of the medieval Augustinian monasteries, of the so-called Spiš District. *Historický časopis*, 2020, 68, 4, pp. 593-607, Bratislava.

The presented study focuses on the attitude of Hungarian Augustinians towards the ownership of movable and immovable property in the Middle Ages. The issue is examined using the example of four monasteries of this order, which were located in present-day Slovakia. These monasteries in Veľký Šariš, Hrabkov, Bardejov and Spišský Podhradie belonged to the so-called Spiš District. Its existence and significance are also examined. All these Augustinian monasteries owned property in some form (from the ownership of entire villages or houses, to money and cattle). Since poverty was supposed to be a typical feature of mendicants, the attitude of the medieval Augustinian order towards property in its various forms makes a compelling focal research question of this study.

Keywords: Middle Ages, Slovakia. Augustinians. Property. Šariš. Spiš.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2020.68.4.2>

Vlastníctvo hnutel'ného, no najmä nehnuteľného majetku stredovekých reholí je z mnohých hľadísk zaujímavá problematika. Nejde ani tak o samotný majetok, ktorý bol jedným zo základov ich existencie a prežitia, ale skôr o skutočnosť, že existovala skupina reholí – označovaná ako žobravé. Ich vzťah k vlastníctvu čohokoľvek bol už zo samej podstaty odmietavý, čo františkáni doviedli do „dokonalosti“ a to spôsobilo obrovské spory riešené na najvyššej úrovni. Na druhej strane dominikáni v tejto otázke takí radikálni neboli. Medzi žobravé rehole však patrila aj Rehoľa pustovníkov sv. Augustína. Aký bol ich vzťah k majetku ako takému? Ako sa rehoľa postavila k donáciám a od koho ich vlastne dostávala? Pri hľadaní odpovedí na tieto otázky sa zameriame najmä na augustiniánske kláštory, ktoré v stredoveku existovali na území dnešného Slovenska. Šlo síce len o štyri kláštory, a to vo Veľkom Šariši, v Hrabkove, v Bardejove a v Spišskom Podhradí, no každý z nich bol čímsi výnimočný. Treba tiež pripomenúť, že tieto kláštory boli na konci stredoveku združené do tzv. spišského dištriktu. K dejinám rehole už existuje pomerne slušné množstvo literatúry, no titul, ktorý by sa

samostatne venoval majetkovej držbe, ešte chýba.¹ Treba taktiež pripomenúť, že Rehoľa pustovníkov sv. Augustína pôsobila na našom území len do reformácie, maximálne do polovice 16. storočia a k opätovnému obnoveniu činnosti došlo až v roku 1995 v Košiciach.

Na začiatok je tiež potrebné sa zmieniť o tom, kedy spišský dištrikt vlastne vznikol a čo vlastne znamenal. Je to termín, ktorý sa v stredoveku používal len veľmi krátko, no aj napriek tomu ho chceme používať v celom našom príspevku ako označenie rehoľnej administratívnej jednotky, ktorá existovala v rámci uhorskej provincie. Prvýkrát sa názov objavuje v roku 1505, keď sa Benedikt z Lipova, prior Kláštora sv. Jána Krstiteľa v Bardejove, spomína ako vikár spišského dištriktu.² Podobné dištrikty zrejme vznikli v tomto období alebo krátko pred ním v celej uhorskej augustiniánskej provincii a bolo ich sedem: ostrihomský, päťkostolský, jágerský, zaliensky, slavónsky, sedmohradský a spišský. Týmto siedmim dištriktom podliehalo celkom 32 uhorských kláštorov, ktoré v tom období existovali, aj keď správa o nich je mladšia a pochádza z obdobia, keď už mnohé neexistovali.³ Význam dištriktov nie je nateraz celkom jasný. Okrem administratívnych dôvodov existuje aj možnosť, že ich zmysel bol v pokuse o reformu rehole prostredníctvom zavádzania prísnejšej observancie. No snaha rozdeliť veľkú uhorskú augustiniánsku provinciu na menšie celky na čele s vikármi sa objavuje zrejme už skôr, a to na konci 15. storočia. Tieto staršie vikariáty boli spočiatku väčšie, možno na úrovni diecéz. Napríklad brat Ambróz, prior Kláštora vo Veľkom Šariši, bol vikárom augustiniánskych kláštorov v celej jágerskej diecéze.⁴ Zdá sa teda, že najprv vznikli dištrikty, niekedy na konci 15. storočia, na úrovni diecéz (no možno nie všade) a na začiatku 16. storočia sa vytvorilo sedem menších dištriktov, ktoré združovali geograficky blízke prioráty. Napríklad na území jágerskej diecézy vznikli dva dištrikty, a to spišský a jágerský. Na ich čele stál pravdepodobne volený vikár, ktorý bol spravidla priorom príslušného kláštora z územia dištriktu. V tomto období prebiehala snaha rehoľného centra

-
- 1 K uhorskej historiografii reholi augustiniánov pozri: HUŤKA, Miroslav. Uhorskí augustiniáni v historickej a literárnej spisbe (s prihliadnutím na územie Slovenska). In *Kultúrne dejiny*, 2013, roč. 4, č. 2, s. 190-206. ISSN 1338-2209.
 - 2 „*et Vicarii Districtus Scepusiensis*“: WAGNER, Carolus (ed.). *Diplomatarium comitatus Sárosiensis, quod ex tabulariis et codicibus manuscriptis eruit Carolus Wagner Hungarus zboroviensis bibliothecae universitatis regiae Budensis custod.* (ďalej DCS). Posonii; Cassoviae: Joannis Michaelis Landerer, 1780, s. 540. Ďalšia správa pochádza z obdobia roku 1510, keď sa opäť spomína spišský dištrikt: DCS, s. 545.
 - 3 *Catalogus Conventuum O.E.S. Augustini : Tempore Prioris Generalis Hieronymi Seripando (A. 1539 – 1551) : Provincia Ungariae.* In *Analecta Augustiniana* 6, 1915 – 1916, s. 68, porovnaj aj ROMHÁNYI, Beatrix. Ágostonrendi remeték a középkori Magyarországon. In *Aetas*, 2005, roč. 20, č. 4, poznámka č. 37. ISSN 1587-1258.
 - 4 DCS, s. 532 „*Vicarius Clustrorum Dioecesis Agriensis*“:

o zavedenie prísnejšieho výkladu reguly a konštitúcie, a preto možno predpokladať, že vznik dištriktov súvisí aj s touto snahou.⁵ Za týmto účelom sa zrejme uskutočňovali aj vizitácie z centra uhorskej provincie, napríklad z Ostrihomu. Veď v roku 1514 sa spomína brat Peter z Putnoku ako ostrihomský prior a zároveň spišský vizitátor.⁶ O niekoľko rokov neskôr už existuje ďalšia správa o vikárovi, aj keď dištrikt nie je menovaný – v roku 1528 bol týmto vikárom prior kláštora vo Veľkom Šariši menom Matúš.⁷

Z roku 1523 sa zachovala dokonca správa, v ktorej písal uhorský provinciál Imrich z Budína mestskej rade Bardejova, že nemôže uvoľniť priora ich kláštora pred skončením provinčnej kapituly. Tento prior Ambróz sa tituluje aj ako vikár bardejovského dištriktu.⁸ Je to ojedinelá správa, nakoľko sa tento dištrikt väčšinou uvádza pod menom spišský. Nakoniec aj v generálnom archíve rehole v Katalógu konventov z čias Hieronýma Seripanda (1539 – 1551) je správa, že štyri kláštory spišského dištriktu sú v roku 1540 v rukách protestantov.⁹ Dištrikt preto možno bezpečne pomenovať ako spišský, a to aj napriek istým pochybnostiam, ktoré vyplývajú zo skutočnosti, že tento názov sa zrejme používal len veľmi krátko (sotva 30 rokov) a možno nemal ešte všeobecné rozšírenie. Zároveň pravdepodobným zmyslom vzniku týchto dištriktov bola administratívna správa a snaha zaviesť prísnejšiu formu rehoľného života sprísnením dohľadu, na čo mali dohliadať vikári. Je tu však ešte jedna zaujímavosť. Dištrikt sa nazýva spišský, no väčšina kláštorov sa nachádzala v Šariši, a teda na území jágerskej diecézy. Len kláštor v Spišskom Podhradí bol na Spiši, teda na území ostrihomskej arcidiecézy. Príčina, prečo sa dištrikt volal spišský, je nateraz neznáma. Možno prvý vikár bol zároveň priorom Kláštora sv. Alžbety zo Spišského Podhradia.

V úvode sme už spomenuli, že aj napriek tomu, že sa rehoľa augustiniánov od roku 1256 považuje za žobravú a jej pastoračným prostredím mali byť stredoveké mestá, v Uhorsku sa už od samého počiatku vyskytujú pozemkové donácie, ktoré mali kláštory hmotne zabezpečiť. Už najstaršia listina pre kláštor sv. Stanislava vo Veľkom Šariši z roku 1274 je v podstate potvrdením staršej donácie kráľa Štefana V. jeho synom Ladislavom IV. Kumánskym. Augustiniáni dostali lúku medzi Pečovskou Novou Vsou, Červenicom a Lutinou pevne ohraničenou

5 G. Erdélyi píše o reformnej snahe, no dištrikty nespomína. ERDÉLYI, Gabriella. Crisis or Revival? The Hungarian Province of the Order of Augustinian Friars in the Late Middle Ages. In *Analecta Augustiniana* 67, 2004, s. 132-135. ISSN 0392-2855.

6 DCS, s. 546 „*Fr. Petrus de Puthnok Prior Strigoniensis, ac Vistator Scepusiensis ordinarius*“. O podobných vizitátoroch píše aj ERDÉLYI, ref. 5, s. 135-136.

7 DCS, s. 551 „*Vicarius ejusdem Monasterii humilis Subditus*“.

8 Štátny archív v Prešove, pracovisko Archív Bardejov, fond Magistrát mesta Bardejov (ďalej ŠA PO, Bardejov), č. 5 196.

9 Catalogus, ref. 3 s. 68. „*Districtus sepediensis: Barphae, Haropho, Nachaneres, Quixares*“.

métami až po vrch Michalka (*[M]ihalhaza*, dnes kóta 652,3).¹⁰ Ešte aj dnes sa časť tohto územia nazýva *Mniše (Mnišske)*.¹¹ Ďalej akýsi dom (kúriu), pravdepodobne vo Veľkom Šariši, možnosť postaviť si mlyn a podiel na kráľovských naturálnych dávkach vyberaných na hrade Šariš a to vo výške 100 okovov (*acones*), pričom išlo o 50 okovov obilnín (*frugum*) a 50 okovov sladu (*brasio*).¹² Zo sladu sa varilo zväčša pivo, ktoré hralo významnú úlohu v dobových predstavách „zdravej výživy“ predovšetkým ako prostriedok boja proti všadeprítomným žalúdočným problémom. Pivo v monastickom prostredí však treba chápať jednak ako pravidelný nápoj pre rehoľníkov a hostí, no najmä ako medikament.¹³ Je tak tiež zaujímavé, že táto donácia bola vydaná len niekoľko dní pred začiatkom II. Lyonského koncilu, ktorý mal skoro fatálne dôsledky pre augustiniánov. Bol na ňom totiž vydaný dekrét *Religionum diversitatem*, namierený aj proti rehoľiam, ktoré nevlastnili majetok a živili sa žobraním.¹⁴ Spod jeho účinnosti boli vyňatí dominikáni a františkáni pre ich údajnú užitočnosť. Spolu s nimi aj augustiniáni a karmelitáni, no o ich ďalšom osude mal rozhodnúť pápež.¹⁵ Neistota, ktorá bola vyvolaná týmto dekrétom, spôsobila istú paralýzu, pričom v nasledujúcom desaťročí v západnej Európe, najmä v Španielsku a v Anglicku, nevznikli žiadne nové rehoľné domy.¹⁶ Je zaujímavé, že krátko po uplynutí tohto desaťročia 28. júna 1285 prichádza prvý známy prior kláštora vo Veľkom Šariši Štefan za kráľom Ladislavom IV. Kumánskym, aby sa mu post'ažoval, že pre chudobu nemôže jeho kláštor dôstojne existovať a požiadal ho o darovanie dediny Záhradné

-
- 10 Moravský zemský archív v Brně, fond Augustiniáni Brno, E 4 (ďalej MZA v Brně E4), inv. č. 5, sign. 41 V : 1. Dostupné na inernete www.monasterium.net. „[...]ihalhaza tetey wlgariter nuncupatur“ Išlo o vrch akejsi Michalovej Vsi.
- 11 O tomto majetku vypovedá aj reambulačná (obchôdzková) listina z roku 1322 dediny Pečovská Nová Ves: NAGY, Imre (ed.). *Codex diplomaticus hungaricus andegavensis. Anjoukori okmánytár II*. Budapest: A Magyar tudományos akadémia, 1881, s. 36 alebo SEDLÁK, Vincent (ed.). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae II*. Bratislava: Veda, 1987, s. 346-347.
- 12 MZA v Brně E4, inv. č. 5, sign. 41 V. Najnovšia literatúra uvádza, že spomínaný dom bol pertinenciou hradu Tubul (Kapušany?): TIHÁNYIOVÁ, Monika. Tubul. In DVOŘÁKOVÁ, Daniela (ed.). *Stredoveké hrady na Slovensku. Život, kultúra, spoločnosť*. Bratislava: VEDA; Historický ústav SAV, 2017, s. 411-412. ISBN 978-80-224-1608-5.
- 13 SLIVKA, Michal. Interaktívny charakter kláštora v hospodárskom systéme stredoveku. In *Archaeologia historica* 26, 2001, s. 305. ISSN 0231-5823.
- 14 EMERY, W. Richard. The Second Council of Lyons and the Mendicant Orders. In *The Catholic Historical Review*, 1953, roč. 39, č. 3, s. 257-258.
- 15 RIGG, Arthur, Georg. The Lament of the Friars of the Sack. In *Speculum*, 1980, roč. 55, č. 1, s. 8; EMBERY, The Second Council, s. 258 aj LAWRENCE, Hugh. *Dějiny evropského mnišství*. Praha; Brno: Vyšehrad; CDK, 2001, s. 274. ISBN 80-85959-88-7.
- 16 ANDREWS, Frances. *The Others Friars: Carmelite, Augustinian, Sack and Pied Friars in the Middle Ages*. Woodbridge: Boydell Press, 2006, s. 91. ISBN 1-84383-258-5.

(*Scegekerthe*).¹⁷ Treba pripomenúť, že hlavným poslaním žobravých reholí malo byť kázanie Božieho slova a nie starostlivosť o pozemkový majetok. Mnohé však naznačuje skutočnosť, že augustiniáni boli pôvodne eremitskou rehoľou a vzťah pustovníckych reholí k majetku bol skôr pragmatický, a nie taký radikálny ako pri žobravých reholiach. Augustiniáni sa nevedeli dlho zmieriť so zmenou charakteru rehole, a preto sa zdá, že prior Štefan pri žiadosti o donáciu vystupoval ako predstavený pustovníckeho, a nie žobravého kláštora.

Dedina Záhradné patrila medzi stredne veľké sídla, pričom roku 1427 mala 39 port, teda základných daňových jednotiek.¹⁸ Týchto 39 port sa však týka len samotnej dediny Záhradné. Okrem nej vlastnili augustiniáni z Veľkého Šariša aj ďalšie menšie pozemky, ktoré mohli získať buď ako dedičstvo po zosnulých, alebo ako dar. O majetku pri Červenici sme už hovorili. No napríklad z roku 1557, teda už z obdobia po odchode rehoľníkov, pochádza správa o tom, že kláštor „*monasterium in Saaroš*“ vlastnil nejaké majetky „*terra arabiles*“ aj v meste Veľký Šariš.¹⁹ Takýchto rolí mohlo byť viac, no nateraz o nich nie sú žiadne informácie.

O majetok pri Červenici však museli rehoľníci ťažko bojovať. Objavujú sa totiž správy o spore týkajúceho sa hranici tohto poľa (pôvodne označované ako lúka). Prvý hraničný spor, ktorý musel riešiť palatín Mikuláš (Zsámboki), sa začal už v roku 1345 so šľachtickým rodom Pánov z Torysy (Tárczay).²⁰ O päť rokov mali augustiniáni opäť spor, tentokrát s rodom Tekulovcov. Išlo zrejme o hranice toho istého poľa. Tento spor pre zmenu riešil kráľovský sudca a turčiansky župan Tomáš (Szécsényi), ktorý ho odročil.²¹ Rehoľníci zrejme v tomto spore ťahali „za kratší koniec,“ preto ešte v tom istom roku (1350) požiadali

17 KNAUZ, Ferdinandus (ed.). *Monumenta Ecclesiae Strigoniensis II.* (ďalej MES II). Strigonii: Gustavus Buzárovits, 1882, s. 199, č. 179. Prvýkrát sa tu spomína patrocínium kláštora: „*Quod frater Stephanus, prior ordinis Heremitarum sancti Augustini de claustro monasterij sancti Stanislai de Sarus.*“ G. Fejér uvádza „*monasterii S. Stanislai de Sár*“: FEJÉR, Georgius (ed.). *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis: Studio et opera Georgii Fejér:* (ďalej CDH), V/3. Budae: Regiae vniuersitatis Vnagaricae, 1830, s. 294.

18 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (ďalej MNL OL), Diplomatikai Levéltár (ďalej DL) DL 32 690, s. 7 alebo ROMHÁNYI, F. Beatrix. Le fonctionnement matériel des couvents mendiants dans le royaume de Hongrie aux XIIIe-XVIe siècles : aperçu des sources et de l'historiographie. In *Études franciscaines*, 2013, roč. 6, č. 1, s. 55. ISSN 0014-2093.

19 MNL Urbaria et Conscriptioes, Registrata OL E 156 - a. - Fasc. 004. - č. 048, s. 26 alebo HUDÁČEK, Pavol. Bardejov. In LUKAČKA, Ján - ŠTEFÁNIK, Martin (eds). *Lexikón stredovekých miest na Slovensku.* Bratislava: Historický ústav SAV, 2012, s. 557. ISBN 978-80-970302-1-6.

20 DCS, s. 521.

21 DCS, s. 521. Augustiniánov zastupoval ich prior Mikuláš a Tekulovcov Ján zvaný Veľký (Magnus). Porovnaj aj TEISZLER, Éva (ed.). *Anjou-kori oklevéltár XXXIV. 1350.* Budapest; Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 2013, s. 371 a 376-377. ISBN 978-963-481-852-6.

kráľovho brata, slavonskeho vojvodu, a neskôr aj spišského a šarišského vojvodu Štefana z Anjou, o ochranu.²² Zrejme až tento svetský patrón zastavil tlak šľachtických rodov z Červenice, pánov z Torysy a Tekulovcov, na revíziu hraníc pozemkov. No aj tak sa ešte v roku 1370 spomína ochrana kláštora, ktorú na seba prebrala kráľovná Alžbeta Piastovská.²³ Jej syn kráľ Ľudovít I. Veľký sa zároveň v tomto roku stal poľským kráľom a Alžbeta regentkou. Udelila im právo oslobodenia od platenia mýta na víno, ktoré kláštor potreboval k obradom.²⁴

O ochrane kláštora sv. Stanislava a jeho majetku v dedine Záhradné sa dozvedáme aj z listiny kráľa Žigmunda Luxemburského (1387 – 1437) z roku 1391. Šimon z Rozhanoviec bol vyzvaný, aby chránil majetok kláštora – dedinu Záhradné proti všetkým, ktorí mu chceli škodiť.²⁵ Táto ochrana sa kláštoru asi vyplácala, nakoľko Šimon z Rozhanoviec už ako krajiný sudca vyšetroval v máji roku 1409 rozsiahlu kriminálnu činnosť, najmä krádeže, v šarišskej župe. Vyšetovaných bolo množstvo skutkov a medzi nimi aj zločiny proti augustiniánom v ich dedine Záhradné. Zo zločinu krádeže bol obvinený istý Demeter zvaný Hegeš.²⁶

Nejasný je vzťah Viliama Drugetha a veľkošarišských augustiniánov. Roku 1331 totiž Viliam navštívil pápeža Jána XXII. v Avignone, kde si okrem iného vyžiadal povolenie postaviť Kaplnku sv. Anny v dedine Záhradné, ktorá bola vyňatá spod jurisdikcie jágerskeho biskupa.²⁷ Ďjura Hardi dokonca vyslovil predpoklad, že Viliam Drugeth mohol byť v tejto kaplnke aj pochovaný.²⁸ Ne-

-
- 22 Listinu vydal v Budíne vojvoda Štefan 27. júna 1350; MZA v Brně, E4, inv. č. 22, sign. 41 V: 8. Listina hovorí o „*fratres ordinis sancti Augustini claustrum de Sarus*“. Dostupné online na www.monasterium.net
- 23 CSÁNKI, Dezső. *Magyarország történelmi földrajza I.* Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1890, s. 287.
- 24 MNL OL, DL 5891, Porovnaj aj HUDÁČEK, Pavol – ULIČNÝ, Ferdinand ml. Veľký Šariš. In ŠTEFÁNIK Martin – LUKAČKA, Ján (eds.). *Lexikón stredovekých miest Slovenska*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2010, s. 557. ISBN 978-80-970302-1-6.
- 25 MNL OL, DL 7704 alebo MÁLYUSZ, Elemér (ed.). *Zsigmondkori oklevéltár* (ďalej ZsO) I. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1951, č. 2 098.
- 26 ZsO II/2 6787, „*Demetrium dictum Hegeš in possessione religiosorum virorum fratrum ordinis sancti Augustini de Sarus Zedekethe vocata residentem furem*“.
- 27 THEINER, Augustino (ed.). *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia – I. (1216 – 1352)*. Rome: Typus Vaticanis, 1859, s. 541. „*et Siedekercu capelle sancte Anne, quam ipse in honorem eiusdem sancte. ac pro sepultura sua in loco dilectorum filiorum fratrum ordinis heremitarum sancti Augustini de Sarus Agriensis diocesis fundasse ac edificasse noscitur. concessit et dedit ad opus fratrum loci et monasterii predictorum*“.
- 28 HARDI, Djura. Obrazy z každodenného života šľachtickej rodiny Drugethových. In *Historický časopis*, 2014, roč. 62, č. 2, s. 216. ISSN 0018-2575 alebo HARDI, Ďura. *Drugeti: povest o usponu i padu porodice pratilaca anžujskih kraljeva*. Novi Sad: Filozoficki fakultet, 2012, s. 313. ISBN 978-86-6065-108-4.

vedno však, prečo si Viliam nechal postaviť kaplnku na majetku augustiniánov z Veľkého Šariša. Možno len predpokladať, že bol ich patrónom. Tomu čiastočne odporuje skutočnosť, že prior kláštora Ján, ktorý sa spomína ako jeden zo svedkov závetu Viliama Drugetha z 9. augusta 1330, spísanom na Šarišskom hrade, žiadny majetok od Viliama v testamente nedostal.²⁹

Augustiniáni sa samozrejme ako ostatní snažili svoj majetok aj zveľaďovať. Niekedy pred rokom 1474 si vymohli u kráľa Mateja Korvína (1458 – 1490) privilégium, ktoré oslobodzovalo ich poddaných z dediny Záhradné od platenia mýta v Tulčíku, čo malo veľký ekonomický význam najmä v čase, keď sa dedinčania presúvali na trh do Bardejova. Týchto cca 30 km znamenalo v tej dobe približne jednodňovú cestu. No majiteľ mýta v Tulčíku Alexander a Andrej z Kapušian toto privilégium nerešpektovali. Prior kláštora augustiniánov vo Veľkom Šariši Adrej sa preto vybral za kráľom Matejom, ktorý jeho sťažnosti čiastočne vyhovel a poveril generálnu kongregáciu Šarišskej župy, aby bola overená platnosť jednotlivých privilegiálnych listín. Kongregácia sa mala zísť 11. augusta 1474 v meste Veľký Šariš, kde mala preskúmať príslušné listiny.³⁰

No páni z Torysy sa na začiatku 16. storočia napokon predsa len majetku augustiniánov medzi Pečovskou Novou Vsou, Červenickou a Ľutinou zmocnili. Rehoľa im z neznámych príčin toto pole v roku 1514 predala. Mikuláš z Torysy (Tárcsay) sa za to zaviazal ochraňovať a podporovať kláštor, čím na seba zrejme prevzal aj časť patronátnych práv. Ako prejav náklonnosti daroval kláštoru, okrem iného, aj ornát (kazulu), nazývanú Atlach. Predaj potvrdil aj ostrihomský prior a spišský vizitátor rehole Peter z Putnoku.³¹ Časť majetku bola síce predaná, no je zaujímavé, že o dva roky nato vystupuje Štefan z Veľkého Šariša ako uhorský provinciál, čo však nemusí spolu súvisieť.³²

V priebehu roku 1334 bol založený v poradí druhý augustiniánsky kláštor sv. Ducha v Hrabkove. Jeho fundátorom bol Mikuláš z Perína, ktorý prirodzene

29 MNL OL, DL 71 270 alebo SEDLÁK, Vincent (ed.). *Pod vládou anjouovských kráľov: Prameň k dejinám Slovenska a Slovákov IV*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2002, s.99. ISBN 80-88878-72-1. V testamente boli menované cirkevné osobnosti v poradí podľa dôležitosti. Na prvom mieste bol prepošt premonštrátskeho kláštora v Nižnej Myšli Peter, ďalej opát kláštora v Krásnej nad Hornádom Ján, košický farár Jakub a až na štvrtom mieste brat Ján z Veľkého Šariša.

30 MNL OL, DL 75 669, „*Religiosus Vir Frater Andreas Prior Claustri B. Sthanislai de clieso Sáros*“.

31 DCS, s. 546-547. „*videlicet unam casulam Altach vocatam donavit*“.

32 DCS, s. 547; *Aegidii Viterbiensis, OSA Registrum generalatus II: 1514 – 1518*, Eds. Albericus de Meijer and Francisci Xaverii Martin. Romae: Institutum historicum Augustinianum, 1984, s. 149. F. Fallenbüchl ho ako provinciála zaraďuje do roku 1515: FALLENBÜCHL, Ferenc. *Az Ágostonrendiek Magyarországon. Szent István Akadémia II. Osztályának értekezése III/3*. Budapest: Stephaneum Nyomda, 1943, s. 28.

nový priorát aj hmotne zabezpečil, a to dedinou Hrabkov spolu so všetkými náležitosťami, ako: poddanskými dávkami, patronátnym právom nad miestnym kostolom sv. Šimona a Júdu, mlynom, šoltýs mal vykonávať svoje povinnosti už len voči augustiniánom atď. Hrabkovský majetok však v rukách rehoľníkov nezostal dlho. Už v roku 1351 šľachtic Vavrinec z neďalekej dediny Vít'az, syn Ladislava obvinil Mikuláša z Perína, že dedinu Hrabkov získal protiprávne. Po zdĺhavých súdnych sporoch, v rámci ktorých došlo aj k súboju, resp. Božiemu súdu, Vavrinec dedinu Hrabkov získal do svojej držby.³³ Augustiniáni sa však už z Hrabkova neodšťahovali, nakoľko kláštorň objekt už asi stál a boli v roku 1361 odškodnení dedinou Chmiňany (*Mochnya*).³⁴ Táto donácia však nebola celkom nezištná a zrejme ani celkom úplná. Uľahčila ju totiž skutočnosť, že v roku 1355 dedinu Chmiňany úplne zničila povodeň, pričom jej obyvatelia prišli o svoje domovy a bol poškodený aj Kostol sv. Štefana Prvomučeníka.³⁵ Z bezpečnostných dôvodov sa preto museli presťahovať na vyvýšené miesto. Mikuláš z Perína tak augustiniánom daroval možno poškodenú dedinu, ktorá sa zrejme v roku 1361 ešte len spamätávala z povodne. Ako majiteľ tejto strednej až menšej dediny s 26 portami však v roku 1427 vystupuje Daniel z Perína.³⁶ Vlastnícky vzťah augustiniánov je preto nejasný. Je možné, že poberali len poddanské dávky, no reálnym vlastníkom boli naďalej páni z Perína. Okrajovo možno spomenúť, že výmena Hrabkova za Chmiňany bola zrejme pre augustiniánov veľmi nevýhodná, nakoľko v roku 1427 mala dedina Hrabkov 42 port, a teda dedinou Chmiňany získali podstatne menšie a chudobnejšie sídlo.³⁷ Navyše, s miestnymi obyvateľmi dlho viedli spor o poberanie cirkevných desiatkov.

Ich kostol Štefana Prvomučeníka v Chmiňanoch bol v ruinách, a preto obyvatelia navštevovali kostol sv. Pavla v neďalekej Chminianskej Novej Vsi, kde sa nechávali aj pochovávať. Za cirkevné obrady odvádzali jednu štvrtinu svojich desiatkov miestnemu farárovi. Augustiniánom sa to nepáčilo a v roku 1395 pro-

33 RÁBIK, Vladimír. *Nemecké osídlenie na území východného Slovenska v stredoveku (Šarišská župa a slovenské časti žúp Abovskej, Zemplínskej a Uzskej)*. Bratislava: Karpatonemecký spolk na Slovenku, 2006, s. 111, 115-116. ISBN 80-8060-197-6.

34 CDH IX/7, s. 206. DCS, s. 517 poznámka (a) dole. K tomu aj SCHIER, Pál Xystus – ROSNÁK, Martinus. *Memoria provinciae Hungaricae Augustiniana antiquae, adservata in schedis P. Xysti Schier eremitae Augustiniani, ac dein per Martinum Rosnak ejusdem instituti alumnus in lucem publicam emissa Anno MDCCLXXV*. Graecii: Typis Haeredum Windmanstadii, 1778, s. 71 alebo ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990, s. 96. ISBN 80-85174-03-0. K palatínovi porovnaj MILENSIUS, Felix. *Alphabetum felicitatis Mliensii de monarchis & monasteris Germaniae ac Sarmatiae citerioris ordinis eremitarum S. Augustini*. Praga: G. Kargesius, 1613, s. 35.

35 ZsO I, s. 461-462. Porovnaj aj RÁBIK, ref. 33. s. 113.

36 MNL DL 32 690, s. 3.

37 MNL OL, DL 32 690, s. 2 a 12. Porovnaj aj ULIČNÝ, ref. 34, s. 96.

testovali u jágerského biskupa Štefana. Jágerská kapitula, ktorá spor vyšetřovala, sa postavila na stranu miestnych obyvateľov.³⁸ Keď augustiniáni v roku 1461 spor opäť otvorili, Spišská kapitula v tomto spore opäť rozhodla v neprospech augustiniánov.³⁹ O ďalších majetkoch hrabkovských augustiniánov nie sú nateraz ďalšie informácie.

Možno objektívne predpokladať, že najbohatším augustiniánskym kláštorom v spišskom distrikte bol Poriát sv. Jána Krstiteľa v Bardejove. Naše konštatovanie vychádza najmä z toho, že patrónom kláštora bola mestská rada jedného z najvýznamnejších slobodných kráľovských miest Uhorska. Dosvedčuje to najmä monumentálnosť kláštorných stavieb, hlavne jednoduchového Kostola sv. Jána Krstiteľa. O kláštorných majetkoch však veľa nevieme. V čase ostrihomského arcibiskupa Petra Pázmáňa (1570 – 1637) sa objavila správa o tom, že kláštor vlastnil až 13 dedín, ktoré boli v 17. storočí už vo vlastníctve mesta Bardejov.⁴⁰ Táto správa zrejme vychádza z podozrivej listiny kráľa Bela IV. z roku 1247 pre bardejovských cisterciánov. O tom, že listina je minimálne interpolovaná, a to práve v pasáži o spomenutých obciach, uvažovali všetci, ktorí sa listinou zaoberali podrobne.⁴¹ Je nepredstaviteľné, že by kláštor vlastnil takýto veľký majetok. Veď 13 dedín nevlastnilo v stredoveku ani samotné mesto Bardejov! Nejaký majetok však kláštor iste vlastnil, no nevieme aký, nakoľko sa nezachovalo o ňom veľa informácií. O bohatstve kláštora však vypovedajú zachované objekty a niekoľko správ o finančnej situácii kláštora.

Základom tohto bohatstva bola zrejme odpustková listina rímskeho pápeža Bonifáca IX. (1389 – 1404) zo 17. decembra 1400, ktorou udelil pútnikom na sviatok sv. Jána Krstiteľa 7-ročné a na oktávu 100-dňové odpustky.⁴² Keď sa na Vianoce roku 1428 ujal svojho úradu nový prior, krakovský augustinián a lektor blahoslavený Izaiáš Boner,⁴³ bol vyhotovený súpis majetku kláštora. Treba

38 ZsO I, s. 461-462. Porovnaj aj RÁBIK, ref. 33, s. 113.

39 MNL OL, DL 70 259.

40 PÉTERFFY, Carolus (ed.). *Sacra Concilia Ecclesiae Romano-Catholicae in Regno Hungariae celebranta. II.* Posonii: Typis Haeredum Royerianorum, 1742 s. 284, poznámka d*).

41 Napríklad ULIČNÝ, Ferdinand. K dejinám Bardejova v 13. a 14. storočí. In *Šarišské múzeum* 2, 1969, s. 27.

42 Podrobne k problematike odpustkových listín porovnaj: HRDINA, Jan. Spišská města a pápežské kurie v době velkého západního schizmatu: komunikace a transfer informací na příkladu graciálních listin. In LUKAČKA, Ján – ŠTEFÁNIK, Martin (eds.). *Stredoveké mesto ako miesto stretnutí a komunikácie*. Bratislava: Typoset print s. r. o., 2010, s. 199-215. ISBN 978-80-970302-1-6; HRDINA, Jan. Papežské odpustkové listiny pro země středovýchodní Evropy za pontifikátu Bonifáce IX. (1389 – 1404). Pokus o kvantitativní srovnání. In *Zbožnost ve středověku*. Praha: Filosofia, 2007, s. 35-58. ISBN 978-80-7007-260-8.

43 Doktor teológie Izaiáš Boner bol augustiniánmi uctievaný ako blahoslavený. Umrel v Krakove 8. februára v roku 1471. Pôsobil ako vikár bavorskej provincie a napokon v Krakove ako lektor (učiteľ) a profesor na Jagellovskej univerzite. BARDÓN, Lopez (Fr. Tirso). „*Nicolai*

skonštatovať, že v tomto čase kláštor patril medzi bohatšie inštitúcie. Ved' bol: vhodne zariadený mobiliárom, v stajni boli štyri kone a voz, v sýpkach obilie, polia boli obsiate oziminami a v kláštornej pokladnici bolo až 592 florenov (ďalej fl.).⁴⁴ Peniaze kláštor utržil za predaj rôznych vecí, napríklad 75 fl. za dom, ktorý kúpil Matej Tyr, ďalej až 114 fl.(!) za tri sudy vína, za koňa a kravu (26 + 7 fl.). Dom bol zrejme testamentárnym odkazom v prospech kláštora. Získavanie prostriedkov predajom nehnuteľností, ktoré rehoľa nadobudla najmä odkazmi, bolo u mendikantov pomerne bežné, a to napríklad aj u dominikánov.⁴⁵

Dozvedáme sa aj o príjme z odpustkov, kde za päť odpustových dní na sviatok sv. Jána Krstiteľa kláštor utržil 160 fl. Je však možné, že sa jedná o sumu naakumulovanú za viacej rokov, no je to ťažko dokázať. Z iných almužien mal kláštor ďalších približne 100 fl.: za predaj vosku alebo dary od Martina z Komárna (*de Comaren*) a Mikuláša Jam-Grundera (*Ym-Grunde*).⁴⁶ Kláštor mal teda v tomto období pomerne slušný príjem, no na druhej strane nevedno, koľko bratov v kláštore žilo, čo je škoda (12?).

Je teda jasné, že kláštor vlastnil polia a lúky, lebo mal zasiaté obilniny a choval štyri kone a kravu, k čomu museli prináležať lúky a pasienky, no nevedno, kde sa tieto plochy nachádzali. V konečnom dôsledku však priori aj tak minuli väčšinu získaných finančných prostriedkov na výstavbu a prestavbu kláštorného kostola, ktorý sa v priebehu 15. storočia staval. Ďalším zdrojom príjmov boli dedičstvá, ktoré však niekedy boli účelovo viazané na výstavbu a zariadenie kláštora. Najznámejším darom bolo dedičstvo po bohatej bardejovskej žene Dorothe, vdove po mešťanovi Antonovi Schwarzovi z Reichu, ktorá umrela v roku 1490.⁴⁷ Z tejto pozostalosti sa hradili mnohé stavebné práce v kláštore, v kostole, v kaplnke sv. Križa, pri budovaní kláštorného rybníka, ďalej sa vybavil kostol a kláštor mobiliárom, medzi ktorým dominovala veľká strieborná monštrancia (*Monstrantiam magnam argenteam*) atď.⁴⁸

Crusenii Ord. S. Augustini. Pars tertia Monastici Augustiniani, Complectens epitiomen historicam FF. Augustinensium a magna Ordinis unione usque ad an. 1620, cum additamentis Revmi. P. M. Fr. Josephi Lanteri, ejusdem Ordinis. Tomus I. Vallisoleti, 1890, s. 494-495 alebo MILENSIUS, ref. 34, s. 75-76.

44 Pritom v tej dobe približne 1 fl. predstavoval priemernú mesačnú mzdu (3 – 5 fl. bol mesačne žold vojaka). Porovnaj: SEGEŠ, Vladimír. *Od rytierstva po žoldnierstvo*. Bratislava: MO SR, 2004, s. 125. ISBN 80-88842-73-5.

45 ROMHÁNYI, F. Beatrix. A középkori egyházi intézmények gazdálkodása. In GYÖNGYÖSSY Márton (ed.). *Magyar középkori gazdaság- és pénztörténet*. Budapest: Bölcsész Konzorcium, 2006, s. 218. ISBN 963-9704-61-X.

46 FÉJERPATAKY, László (ed.). *Magyarországi városok régi számadáskönyvei*. Budapest: Magyar tudományos akadémia, 1885, s. 286-287.

47 ŠA PO, Bardejov, č. 2 840.

48 DCS, s. 540-543. Ďalej aj SROKA, A. Stanisław. *Bardejov v XV. storočí: štúdie z dejín mesta*.

Celý kláštorný majetok bol napokon v roku 1528 zabraný mestskou radou, ktorá sa ho alebo jeho časť pokúšala predať. Proti tomu protestoval veľkošarišský prior Matúš, pričom zdôraznil, že aj on mal podiel na budovaní majetku bardejovských augustiniánov, a to nielen kláštorného objektu, ale aj rybníka, na čo sa okrem iného skladali aj jednoduchí ľudia.⁴⁹ Akýmsi reliktom kláštorných majetkov môže byť údolie, ktorým preteká Mníchovský potok neďaleko dedín Mokrolúh a Zlaté. Tu je lokalizovaný aj drevený objekt identifikovaný ako pustovňa. Bola to jednoduchá budova nachádzajúca sa na kláštorsku v katastri dediny Zlaté na ploche s rozmermi 40x15 m.⁵⁰ Možno práve v tomto údolí sa nachádzali aj polia obsiate obilninami a lúky na kosenie sena pre dobytok chovaný v kláštore. O majetkoch kláštora vypovedajú zväčša len účtovné knihy mesta, aj to len čiastočne. Zaznamenávali sa najmä položky súvisiace s výstavbou objektov a dedičskými konaniami. O každodennom chode a nákladoch inštitúcie sa, žiaľ, nedozvedáme nič konkrétne. Je to však typické pre väčšinu uhorských mestských kláštorov. Je tiež možné, že takéto účtovné knihy existovali, no nezachovali sa.⁵¹

Podľa zachovaných prameňov sa zdá, že najchudobnejším zo štyroch skúmaných kláštorov bol Priorát sv. Alžbety v Spišskom Podhradí. Kláštor vznikol okolo špitála s kaplnkou, ktorý bol tak slabo obdarený, že v ňom nemohol vyžiť ani jeden jeho svetský správca. Opustený objekt napokon prevzali augustiniáni. Keď sa na to sťažoval v Ostrihome miestny farár Ján Libusz, ostrihomský vikár Matúš de Vicedominis z Piacenzy v roku 1399 požiadal Spišskú Kapitulú o vyšetrenie príčin, prečo sa tak stalo.⁵²

Z obdobia celej existencie tohto kláštora poznáme len jednu zmienku o nadobudnutí nehnuteľného majetku. K tejto donácii došlo až v roku 1512, keď ju potvrdil poľský kráľ Žigmund. Krátko pred touto udalosťou jeho manželka,

Bratislava: Goringa, 2011, s. 31. ISBN 978-80-970042-7-9; FALLENBÜCHL, ref. 32, s. 34-36.

49 DCS, s. 550-551.

50 SLIVKA, Michal. Stredoveké rehoľné domy na východnom Slovensku. In *Zborník príspevkov k slovenským dejinám*. Bratislava: Slovenský historický ústav MS, 1998, s. 79. ISBN 80-7090-504-2. Stavba je len rámcovo datovaná do 15. storočia.

51 ROMHÁNYI, F. Beatrix. Késő középkori számadáskönyvek, a koldulórendi kolostorok gazdálkodásának tükréi. In BÁRÁNY Attila et al. (eds.). *Arcana tabularii, Tanulmányok Solymosi László tiszteletére II*. Budapest; Debrecen: Kapitális Kft, 2014, s. 837-839. ISBN 978-963-473-760-5.

52 Originál listiny, ktorá opisuje udalosti, pochádza z roku 1400 a je uložená v archíve hodnoverného miesta Spišská kapitula: Archív Biskupského úradu Spišská Kapitula, fond Hodnoverné miesto Spišská Kapitula, Scr. 5, f. 9, nr. 15. Edície: WAGNER, Carolus (ed.). *Analecta Scepussii sacri et profani I*. Viennae: Joannes Thomae nob. De Trattner, 1774, s. 417. Krátky regest tejto listiny s vročením do roku 1391 uverejnil aj Georgius Fejér. CDH X/1, s. 694-694 alebo MNL OL DF 262 924.

kráľovná Barbora Zápoľská, odkúpila od istej vdovy menom Madlej (*Madley*) v susedstve kláštora dom so záhradou, no bez polí a lúk, ktoré k nemu patri-
li.⁵³ Darovanie tohto domu a záhrady potom poľský kráľ potvrdil v spomínanom
roku 1512. Kláštor sv. Alžbety sa tak javí ako objekt bez výrazného pozemko-
vého vlastníctva. Ani nie je známe, načo bol augustiniánom dom bez polí v ich
susedstve. Možno išlo o pokus rozšíriť kláštorný objekt.

Majetková držba jednotlivých priorátov bola veľmi rôznorodá. Zdá sa, že
medzi bohatšie je možné zaradiť kláštor vo Veľkom Šariši a v Bardejove, a na-
opak, medzi chudobnejšie kláštor v Hrabkove a v Spišskom Podhradí. O veľko-
sti majetku by mohli svedčiť napríklad kláštorné objekty alebo chotárne názvy,
no ich výpovedná hodnota je pomerne skromná s výnimkou Veľkého Šariša
a Bardejova. Pokiaľ objekt kláštora sv. Jána Krstiteľa stojí aj v súčasnosti, po
kláštore sv. Stanislava vo Veľkom Šariši nezostali žiadne stopy. Existuje hypo-
téza, že terajší objekt kaplnky sv. Kunhuty vedľa športového ihriska vo Veľkom
Šariši bol sekundárne vybudovaný zo stavebných článkov spustnutého klášto-
ra.⁵⁴ Tieto stavebné články tak len rámcovo hovoria o dobe výstavby a len ťažko
z nich možno dedukovať veľkosť chrámovej stavby, a to aj napriek čiastočnému
archeologickému výskumu na ploche kláštora v rokoch 2004 a 2010.⁵⁵ O veľkos-
ti majetku augustiniánov by mohla svedčiť aj vojenská daň, ktorú na cirkevné
inštitúcie uvalil temešvársky snem v roku 1397 vo výške polovice príjmu. No
nateraz neexistujú žiadne údaje o veľkosti poplatku augustiniánskych kláštorov
v Uhorsku.⁵⁶

Majetkové pomery kláštorov súvisia aj s ich fundátormi. Zakladatelia štyroch
augustiniánskych priorátov boli zo širokého spektra stredovekej spoločnosti.
Toto konštatovanie je v protiklade k maďarskej historiografii, ktorá hyperboli-
zuje „kráľovský“ (Arpádovsko-Anjouovský) koncept. Jedná sa o anachronickú
teóriu, ktorá nemá a nikdy nemala oporu v prameňoch. Je to zrejme aj akési zjed-

53 Listinu v celom rozsahu publikoval: SCHIER – ROSNÁK, ref. 34, s. 104.

54 PETRANSKÁ, Darina. Kaplnka sv. Kunhuty vo svetle najnovších výskumov. In *Moje mesto Veľký Šariš*. Prešov: Anna Nagyová, 2013, s. 35-36. ISBN 978-80-971027-2-2. Autorka predpokladá, že objekt kaplnky vznikol po roku 1544 zo stavebných prvkov zaniknutého kláštora. No tento zánik sa datuje do obdobia po roku 1528, z ktorého pochádza posledná zmienka o fungovaní kláštora. Teda kláštor bol zničený 16 rokov a už ho rozoberali na stavebný materiál?

55 K výskumu kaplnky sv. Kunhuty porovnaj dokument Mgr. Mariána Čurného, PhD. [online] dostupný na internete: <http://www.archeol.sav.sk/docs_vyskumy2010/2010_velky_saris_kaplnka_sv_kunhuty.pdf>. K archeologickému výskumu časti kláštorného objektu pozri MIROŠŠAYOVÁ, Elena – KARABINOŠ, Anton. Kláštor augustiniánov vo Veľkom Šariši. In *Pamiatka a múzeá*, 2005, č. 2, s. 18-24. ISSN 1335-4353.

56 TÓTH, C. Norbert. Účasť cirkvi na obrane Uhorska : realizácia zákonného článku 63/1397 na príklade Bratislavskej kapituly. In *Kultúrne dejiny*, 2015, roč. 6, č. 1, s. 6-27. ISSN 1338-2209.

nodušovanie problematiky, kde pri chýbajúcich prameňoch „všetko“ vzniklo z kráľovskej iniciatívy. Maďarskí historici trom zo štyroch kláštorov v spišskom dištrikte pripisujú kráľovskú fundáciu, a to Veľkému Šarišu, Bardejovu a Spišskému Podhradiu.⁵⁷ Dokázateľne však len Veľký Šariš bol založený kráľom, ostatné založili stredoveké mestá (mestský farár) alebo šľachtický rod. Podme však po poriadku. Priorát sv. Stanislava vo Veľkom Šariši bol podľa už spomínanej listiny z roku 1274 založený uhorským kráľom, ktorý kláštor aj hmotne zabezpečil majetkom a v roku 1285 pridal aj dedinu Záhradné. Patronátne právo však postupne prechádzalo na šľachtické rody, pričom na konci jeho existencie bol zrejme patrónom kláštora Mikuláš z Torysy. Ďalšie majetkové akvizície potom kláštor získaval asi už len od súkromných osôb ako dedičstvo.

V 14. storočí sa situácia mení a v roku 1334 v Hrabkove zakladá Priorát sv. Ducha šľachtic Mikuláš z Perína, o čom vydala svedectvo Spišská Kapitula spísaním patričnej listiny. Mikuláš daroval rehoľníkom aj dedinu Hrabkov, ktorá bola neskôr vymenená za menšie Chmiňany. Patronátne právo však z neznámych príčin prešlo na šľachticov z Bertotoviec, možno z dôvodu príklonu pánov z Perína k protestantizmu v 16. storočí.⁵⁸

Bardejovský Priorát sv. Jána Krstiteľa bol založený mestom, o čom síce neexistuje priama zmienka, no počas celej existencie tohto kláštora mesto dôsledne vykonávalo patronátne právo vo veciach majetkových aj personálnych, o čom existuje dostatok informácií v miestnom archíve a v edíciách. Síce išlo o kráľovské mesto – *civitas*, no nemožno miestny kláštor označovať za kráľovský. Kláštor síce mohol založiť kráľ alebo príslušník kráľovskej rodiny a patronátne právo preniesť na mesto (mestskú radu), no aj keď boli priori kláštora v spore s mestom, nikdy sa neodvolávali ku kráľovi ako odvolacej inštitúcii. Na uhorského kráľa preto neexistuje žiadna väzba. Ba v prípade Bardejova možno skôr obhájiť väzbu na Poľsko a konkrétne na kláštor Pustovníkov sv. Augustína zasvätený sv. Kataríne a sv. Margaréte v Krakove. Prví bardejovský priori Henrich a jeho štyria spolubratia totiž pochádzali práve z Krakova.⁵⁹ Tieto väzby trvali minimálne do 30. rokov 15. storočia, keď sa bardejovský kláštor stal natrvalo súčasťou uhorskej provincie.⁶⁰

V prípade Priorátu sv. Alžbety v Spišskom Podhradí máme o miestnom kláštore len minimum informácií, no napriek tomu môžeme vysloviť záver, že sa nejedná o kráľovskú fundáciu, nakoľko základom kláštora bol mestský špitál, kto-

57 ROMHÁNYI, ref. 3, s. 94 alebo ROMHÁNYI, Beatrix. *Kolostorok és tarsaskáptalanok a középkori Magyarországon*. Budapest: Pytheas, 2000, s. 11, 57, 65.

58 DCS, s. 555.

59 *Bartholomaei Veneti, OSA, Registrum generalatus III: 1389 – 1393*. Ed. Arnulfus Hartmann. Romae: Institutum historicum Augustinianum, 1999, s. 176-177.

60 SROKA, ref. 48, s. 30.

rý založil miestny farár a okolo tohto špitála vznikol kláštor. Napriek uvedenému však kláštor jediná majetkovú akvizíciu získal od Barbory Zápoľskej, manželky poľského kráľa Žigmunda. Treba však pripomenúť, že kaplnka sv. Alžbety na Spišskom hrade, ktorý bol vo vlastníctve rodu Zápoľských, bola pravdepodobne rovnako v správe podhradských augustiniánov. Tento predpoklad sa prejavil v starších prácach, ktoré lokalizovali akýsi augustiniánsky kláštor aj na Spišský hrad, a to paradoxne rovnakého zasvätenia k úcte sv. Alžbety.⁶¹ Označoval sa ako veľký kláštor (*claustrum magnum*),⁶² čo zrejme súvisí s rozlohou samotného hradu. Teda Barbora mohla byť pri kúpe spomínaného majetku ovplyvnená pôsobením augustiniánov na Spišskom hrade, rodovom majetku Zápoľských, a nielen patronátnym právom. Zdá sa teda, že len jeden kláštor bol kráľovskou fundáciou, dva boli mestské a jeden kláštor v Hrabkove bol šľachtický.

Vzťah uhorských augustiniánov k vlastníctvu hnutelného či nehnuteľného majetku bol minimálne ambivalentný. Tento pomerne tolerantný vzťah bol podmienený skutočnosťou, že v reholi nikdy neprebehol konflikt o veľkosť potrebnej chudoby pre napĺňanie ich charizmy s výnimkou 16. storočia. Navyše, rehoľa si uvedomovala význam vzdelanosti, a teda vlastníctvo kníh nebolo problematické. Rovnako aj zahraničné štúdium niečo stálo.⁶³ Od konca 14. storočia sa v reholi augustiniánov začali prejavovať snahy o reformu, no nesústredovali sa priamo na chudobu. Bola skôr zameraná na kombináciu asketického života a štúdia.⁶⁴ Na začiatku 16. storočia sa situácia mení, nakoľko medzi rokmi 1509 – 1518 bolo do rehoľných stanov pridaných až osem nových článkov týkajúcich sa disciplíny, spoločnej liturgie, a taktiež osobnej chudoby.⁶⁵ Z uvedeného teda vyplýva, že osobná ani kolektívna chudoba v Reholi pustovníkov sv. Augustína nikdy nehrala významnú úlohu a ich vzťah k majetku bol vyslovene pragmatický, minimálne v spišskom distrikte. Treba však ešte raz pripomenúť, že augustiniáni boli pôvodne pustovníckou rehoľou, ktorá bola v roku 1256 vyzvaná na pastoraáciu v prostredí stredovekých miest.

*Štúdia bola podporená grantom Ministerstva školstva SR VEGA 1/0482/19 *Žobravé rehole v stredovekých mestách* riešeného na Filozofickej fakulte Katolíckej univerzity v Ružomberku.

-
- 61 FUXHOFFER, Damiáni – CZINÁR, Maurus. *Monasteriologiae regni Hungariae: Tomus II*. Pestini: Typus Gustavi Emich, 1860, s. 220.
- 62 Podobne aj v iných prácach. Napríklad: HRADSZKY, József. *Várdorlások a Szepességén: Szepesvár és környéke*. Spišská Nová Ves (Igló): József Schmidt, 1884, s. 38.
- 63 HUŤKA, Miroslav. Vzdelanostná úroveň uhorských augustiniánov v stredoveku. In *Kultúrne dejiny*, 2016, roč. 7, Supplement, s. 19-30. ISSN 1338-2209.
- 64 ANDREWS, ref. 16, s. 165.
- 65 ERDÉLYI, ref. 5, s. 134; CEVINS de, Marie-Madeleine. Les ermites de saint Augustin en Hongrie médiévale: état des connaissances. In *Augustiniana* 62, 2012, s. 104. ISSN 0004-8003.

EIGENTUMSVERHÄLTNISSE DER MITTELALTERLICHEN AUGUSTINERKLÖSTER DES SOG. ZIPSER DISTRIKTS

MIROSLAV HUŤKA

Die Beziehung der ungarischen Augustiner zu dem Eigentum der beweglichen und unbeweglichen Vermögensgegenstände war im Grunde positiv. Diese tolerante Haltung war durch die Tatsache bedingt, dass sich – mit Ausnahme Anfang des 16. Jahrhunderts – in dem Orden kein Konflikt in der Frage der Dimension der erforderlichen Armut für die Erfüllung des Charismas vorfand. Darüber hinaus wurde dem Orden die Bedeutung der Ausbildung bewusst, also war der Besitz von Büchern für sie kein Problem. Ebenso auch das ausländische Studium der Ordensbrüder kostete etwas. Seit Ende des 14. Jahrhunderts machen sich die Bemühungen in Zusammenhang mit der Reform bemerkbar, sie konzentrierten sich aber direkt auf die Armut. Sie orientierten sich eher an die Kombination des asketischen Lebens und Studiums. Am Anfang des 16. Jahrhunderts ändert sich die Situation, da in die Ordenssatzungen zwischen den Jahren 1509–1518 sogar acht neue die Disziplin, gemeinsame Liturgie und ebenso die persönliche Armut betreffenden Artikel hinzugefügt wurden. Daraus ergibt sich also, dass weder persönliche noch kollektive Armut im Orden des heiligen Augustinus eine bedeutende Rolle spielte und ihre Beziehung zum Vermögen ausgesprochen pragmatisch zumindest im Distrikt von Zips war. Es ist aber darauf zu erinnern, dass Augustiner ursprünglich ein Eremitenorden war, der im Jahre 1256 zur pastoralen Arbeit vor allem im Milieu der mittelalterlichen Städte aufgefordert wurde. Neben den schriftlichen Belegen sind die Vermögenswerte auch von der Größe der Klosterbauten zu entnehmen. Hier konfrontieren wir uns jedoch mit der Tatsache, dass mit Ausnahme des Klosters zu Bartfeld alle Kloster verloren gingen, sogar ist auch im Kirchdrau kein Ort bekannt, wo einmal ein Kloster stand. In Verbindung mit den schriftlichen Belegen lässt sich aber feststellen, dass das Kloster des hl. Johannes der Täufer zu Bartfeld und das Kloster des hl. Stanislaus in Groß-Scharosch zu den reichsten religiösen Institutionen gehörten und die zwei übrigen Kloster des hl. Geistes in Hrabkov und das Kloster der hl. Elisabeth zu Bartfeld zu den ärmeren gezählt werden können.

Mgr. Miroslav Hutka, PhD
Katedra histórie Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku
Hrabovská cesta 1/A, 03401 Ružomberok
e-mail: miroslav.hutka@ku.sk